

Arü İlahiyat Araştırmaları Dergisi

Aru Journal of Theological Studies

Haziran/June/15/2024

Kur'an Yolu Tefsiri'nde Çağdaş Fıkhî Yorumlar

Contemporary Fiqh Commentaries in the Interpretation of the Way of the Quran

Mustafa Demir

Dr., Ardahan İl Müftülüğü, İl Müftü Yardımcısı, Ardahan/Türkiye
PhD, Ardahan Provincial Mufti's Office, Deputy Provincial Mufti, Ardahan/Türkiye

e-mail: yusuftaha27@hotmail.com ORCID: 0000000161397417

Makale Bilgisi | Article Information

Makalenin Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received Date: 27.01.2024

Kabul Tarihi | Accepted Date: 21.05.2024

Yayın Tarihi | Published Date: 15.06.2024

Yayın Sezonu | Pub. Date Season: Haziran/June

İntihal:

Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Telif Hakkı:

Yazarlar, dergide yayınlanan çalışmaların telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0

Uluslararası Lisans (CC BY NC) kapsamında yayımlanmaktadır.

Etik Beyanı:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Web Adresi:

aruilahiyatarastirmalaridergisi.com

Kur'an Yolu Tefsiri'nde Çağdaş Fıkhî Yorumlar

Öz

Zamanın akışı, bilimin gelişmesi, toplumsal şartların değişmesi ile birlikte insanların anlam ve algı dünyalarında değişiklikler meydana gelebilmektedir. Kur'ân, bütün çağlara hitap eden bir kitap olması nedeniyle geçmişten günümüze kadar müfessirler tarafından, buldukları çağın şartları çerçevesinde güncel yorumlar yapılmıştır. Yapılan yeni yorumların; insanların onu daha iyi anlamalarına katkıda bulunabileceği de bir gerçektir. Bu hedef doğrultusunda geçmişte olduğu gibi son yıllarda da birçok tefsir yazılmıştır. Bunlardan biri de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanmış, gelişim ve değişim çağının beraberinde getirdiği birçok soruna cevap arayan Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir adlı çalışmadır. Bu çalışmada, söz konusu eserden hilâlin gözlemlenmesi, estetik ameliyatı, mehir, çok eşle evlilik, mut'a nikâhı, kadınların mirastaki durumu, kadının şahitliği gibi konularda çağdaş yorum örnekleri sunarak bu yorumların Kur'ân'ı anlamaya katkıları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an Yolu, Çağdaş Yorumlar, Fıkhî Meseleler, Diyanet.

Contemporary Fiqh Commentaries in the Interpretation of the Way of the Quran

Abstract

With the flow of time, the development of science, and the change in social conditions, changes may occur in people's worlds of meaning and perception. Since the Quran is a book that appeals to all ages, commentators from past to present have made up-to-date interpretations within the framework of the conditions of their age. It is also a fact that new interpretations can contribute to people's better understanding of it. In line with this goal, many commentaries have been written in recent years as well as in the past. One of these is the study titled Quran Path: Turkish Translation and Interpretation, published by the Presidency of Religious Affairs, which seeks answers to many problems brought about by the age of development and change. In this study, the contributions of these interpretations to understanding the Quran will be examined by presenting examples of contemporary interpretations from the work in question on subjects such as observing the crescent, plastic surgery, dowry, marriage with multiple spouses, mut'a marriage, women's status in inheritance, women's testimony.

Keywords: Tafsir, The Way of the Quran, Contemporary Interpretations, Fiqh Issues, Diyanet

Giriş

Toplumun dinî konularda aydınlatma vazifesi kanun gereği Diyanet İşleri Başkanlığı'na tahsis edilmiştir.¹ Bu kanun çerçevesinde D.İ.B.'in yaptığı çalışmalardan biri "Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir" adlı eserin yayınlanmasıdır. Mevcut tefsirlerin

¹ 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun 1. Madde, erişim: 27 Şubat 2024, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.633.pdf>.

toplumun ihtiyaçlarını karşılayamadığı düşüncesinin ve çağdaş ihtiyaçları giderebilecek yeni bir tefsir talebinin bu eserin hazırlanmasında etkili olduğu ifade edilmektedir.²

Bu eser Hayrettin Karaman, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrı ve Sadrettin Gümüş'ten müteşekkil bir komisyonun kaleminden çıkmıştır. Eserin komisyon tarafından yazılmış olması ona komisyon tarafından yazılan ilk tefsir hüviyeti kazandırmıştır. Ayrıca yayınlanmadan önce Din İşleri Yüksek Kurulu'nun inceleme ve onayından geçmesi ona ayrı bir değer katmıştır. 2003 yılında ilk baskısı yapılmış olup biz bu çalışmamızda 2020 yılında yapılan 8. baskısını kullanacağız.³

Bu eser Mâtürîdî (öl. 333/944), Begavî (öl. 516/1122), Râzî (öl. 606/1210), Kurtubî (öl. 671/1273), Beyzâvî (öl. 685/1286), İbn Kesîr (öl. 774/1373), Âlûsî (öl. 1270/1854), İbn Âşûr (öl. 1879/1973) vb. klasik müfessirlerin tefsirlerinden de istifade edilerek hazırlanmıştır.

Eserin giriş kısmında yer alan “Bu Tefsir” adlı başlıkta komisyonun âyetleri açıklarken çok fazla detaya girmeyeceği fakat âyetlerin günümüzde yaşanabilmesi için gereken açıklamaları yapmaktan da kaçınmayacakları ifade edilmektedir.⁴ Bu çerçevede komisyonun bazı konularda farklı düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Onların fikhî konulara dair orijinal olduğunu düşündüğümüz fikirlerine burada yer vermeyi uygun gördük.

1.1. Hilalin Gözlenmesi (Ru'yet-i hilâl)

Ramazan ayı Müslümanlar için çok önemli bir aydır. Bu ayda oruç tutulur, çoğu zaman zekât bu ayda ödenir, teravih namazlarıyla, mukabelelerle vb. ibadetlerle bu aydan istifade edilir. Bununla birlikte birlikte orucun başlama ve bitiş zamanı ile ilgili bazı yıllarda ihtilaflar olmuştur. Bu konu İslâm tarihinde uzun süre tartışılmıştır. ünümüzde hâlâ tartışılmaya devam etmektedir. Ramazan ayının başlayıp başlamadığı hususu hilâlin gözlemlenmesine bağlıdır. Müslümanların birlik ve beraberliği açısından oldukça önemli olan bu konuda hilalin çıplak gözle gözlemlenmesi gerektiğini iddia edenler olduğu gibi

² Hayrettin Karaman vd., Kur'an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 2020), 1/9-10.

³ Bu eser dijital ortamda da istifadeye sunulmuştur. Erişim: 27 Şubat 2024, <https://kuran.diyaret.gov.tr/Tefsir>

⁴ Kur'an Yolu, 1/48.

astronominin bilgilerinden, teknolojinin imkânlarından faydalanarak da tespit edilebileceğini iddia edenler olmuştur.⁵

Komisyon, konu ile ilgili Bakara sûresi 2/183-184. âyette⁶ geçen “şehide” fiilinin “görmek” anlamında olmadığını “hazır bulunmak, erişmek” manasında olduğunu, bu nedenle söz konusu ifadede “Ramazan hilâlini gören oruç tutsun” anlamı bulunmadığını söylemektedir. Oruca başlama ve son vermenin Ramazan ayının giriş ve çıkış hilâllerinin görülmesiyle yapılması, herhangi bir maniden dolayı ayın görülemediği zaman ayın otuz tamamlanması vb. konularda hükümlerin hadisle sabit olduğunu beyan etmektedir. Ayrıca 1978 yılında İslâm ülkelerinin iştirak ettiği toplantıda birtakım kararlar alındığını ifade etmektedir. Toplantıdan sonra alınan kararların bazı ülkeler tarafından uygulandığını bazılarının ise uygulanmadığını vurgulamaktadır. Devamında Türkiye’deki Müslümanlara, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın takvimini esas almalarını, çevreyi dinleyerek kafalarını karıştırmamalarını tavsiye etmektedir.⁷

Sonuç olarak komisyon, âyette geçen “şehide” kelimesinden hareketle âyetin farklı anlamlara geldiğini, Ramazan ayının başlangıcı ve sonu ile ilgili hilâlin gözle görülmesi gerektiği iddialarının hadislere dayanmasına rağmen bu konunun teknolojinin, bilimin verilerinden yola çıkarak hesaplanabileceğini söylemektedir. Ancak burada komisyonun zikrettiği hadislerin sadece kaynağına yer verildiği, metinlerine ve sıhhat durumuna dair bir bilgi verilmediği görülmektedir.

1.2. Estetik Ameliyatı

Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte estetik cerrahi⁸ alanında da büyük gelişmeler meydana gelmiştir. İmkânların gelişmesi, değerlerin değişmesi, sosyal medya

⁵ Konu ile ilgili geniş bilgi için bk. Din İşleri Yüksek Kurulu, *Ru’yet-i Hilâl* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016); Ali Bayram – M. Sadi Çöğenli, *Aylar ve Rü’yeti Hilâl* (Erzurum: Gülen Matbaası, 1978); Yakup Çiçek, *Sahur Vakti ve Rü’yet-i Hilâl Meselesi* (İstanbul: Furkan Yayınları, 1983); Kamil Miras, *Sahih-i Buhari Muhtasar Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi* (Ankara: TDV Yayınları, 1984), 6/259-60; İrfan Yücel, “Hilâl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/1-11; Muammer Dizer, “Ay”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/183-188; Ahmed Muhammed Şakir, “Dini Günlerin Tespitinde Hesaba Güvenilir mi?”, çev. Rahmi Yaran, *Diyanet İlmî Dergi* 28/2 (1992), 3-13.

⁶ Kur’ân Yolu 1/276.

⁷ Kur’ân Yolu 1/282.

⁸ Estetik cerrahinin tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Bedenin görünen kısmı üzerinde onu güzelleştirmek amacıyla yapılan ameliye veya bedendeki organlarda bulunan eksiklikleri, bozuklukları düzeltme amacıyla yapılan müdahale.” Suâd Muhammed Abdülcevvâd Baltacı, el-Hiknü’t-tecmiliyye ve hukmuha’ş-şer’î (b.y.: Câmi’atü’l-Ezher, ts.), 44; İlham Abdullah Bacnid, *Mevkifu şeriatî’l-İslamiyye*

platformlarının hızla yayılması, başarılı estetik operasyonların artması, insanların doğuştan var olan veya sonradan oluşmuş fiziksel kusurlardan, psikolojik sıkıntılardan kurtulma, daha güzel görünme isteği bu alandaki çalışmaların artmasını sağlayan etkenlerden birkaçıdır. İnsan vücudunun neredeyse tamamına yönelik yapılabilen estetik işlemlerinden bazılarının ihtiyaç ve tedavi amacıyla, bazılarının ise güzellik, özentî, heves vb. sebeplerle yapıldığı söylenebilir.⁹

Estetik cerrahi ile ilgili Nisâ sûresi 4/118-119. âyetler komisyon tarafından delil olarak sunulmaktadır.¹⁰ Bu âyetlerde hayvanların kulaklarının yarılması, Allah'ın yarattığı şekli değiştirme vb. Hususlar konu edinilmektedir. Komisyon bu iki âyetten yola çıkarak şeytanın insanları iki şekilde saptıracağını, birincisinin putların adına kesilen hayvanların kulağını, gözünü yarmak; ikincisinin ise Allah'ın yarattığı şekli değiştirmek olduğu yorumunu yapmıştır. Bunlardan birinci örneğin bütün ilim ve akıl dışı kabulleri ve hurafeleri; ikinci örneğin ise fitratı bozan sapkınlıkları konu edindiği ifade edilmiştir.¹¹

Komisyon, İbn Aşur'un (öl.1390/1970) bu konu ile ilgili fikirlerini nakletmiştir. İbni Aşur, şeytanî amaçlarla veya iffetsiz kadınların yaptığı uygulamaların yasak kapsamında olduğunu, diğer düzeltmeye, güzelleştirmeye yönelik yapılan değişikliklerin fitratı değiştirme kapsamında değerlendirilemeyeceğine vurguda bulunmuş, konu ile ilgili hadisleri de bu çerçevede değerlendirmiştir.¹²

Sonuç olarak komisyon, estetik ameliyatların ikiye ayrıldığını, birincisinde aşırı büyük, çirkin, manevi açıdan olumsuz etkileyen durumların düzeltildiğini, ikincisinde ise

---

mine'l-ameliyyâti'l-cerrâhiyyeti't-tecmîliyye (Cidde: y.y., 2007), 8; Benzer tanımlar için bk. Nevzat Güreli, "Hukuk Açısından Cerrahi Müdahalenin Sınırları", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 45/1(1981), 271.

⁹ Bk. Barzan Celal Nadr, *Ameliyyâtü't-takvîm ve't-tecmîl ve ahkâmühâ fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Karabük: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021); Beşir Ayvazoğlu, "İlmü'l-cemâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 20/146-148; Mohammad Rachid Aldershawî, "ed-Devâbitü's-şer'iiyyetu li 'ameliyyâti't-tecmîl", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/18 (2017), 61-77; Şhavvîş Murad, "Saç Ekmenin Hükmü ve Kuralları", *el-Mecelletü'l-İlmîyyetü'l-Muhakkemâtu li Risâleti's-Şuûni'd-Dîniyyeti't-Türkiyye* 2 (2002), 110-139; Abdurrahman Caner, "Estetik Operasyonlara Yönelik Fikhî Bir Değerlendirme", *Amasya İlahiyat Dergisi* 20 (Haziran 2023), 232-263; Konu ile ilgili Arapça eserler için bk. Ebu'l-Azm Seyyid Nadiye, *Ahkâmu Ameliyyâtü tecmîli'n-nisâ beyne't-tahlîl ve't-tahrîm* (Kahire: y.y., 1433); Cum'ate binti Hâmîd, *el-Ahkâmu'l-fikhiyyetu'l muteallikatu bi ameliyyâti't-tecmîl* (İskenderiye: Mecelletü Killiyeti'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 2012); Murad Râyik Reşîd, *Ameliyyâtü tecmîli'l-vechi't-tahsîniyye* (Nablus: Câmi'atü'n-Necâhi'l-Vataniyye, ts).

¹⁰ Kur'ân Yolu 2/144.

¹¹ Kur'ân Yolu 2/149.

¹² Kur'ân Yolu 2/149.

normal olana müdahale veya ziyade güzelleştirme şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan birincisinin tedavi sayıldığından dolayı caiz, ikincisi ise yaratılışı değiştirme anlamına geleceğinden tasvip edilmeyeceği sonucuna varmıştır.¹³ Fıkhi konularda bazen derin, kapsayıcı ilmî tahliller yapan komisyon, burada İbn Aşur'un vardığı sonuçla ilgili bir değerlendirmede bulunmayıp genel değerlendirme yapmakla yetinmiştir.

1.3. Mehir

İslam, hayatın idamesinde günlük yaşama dair gerek ferdi gerekse toplumsal olarak birtakım ilkeler ortaya koymuştur. Bu ilkelerden biri de kadın ile erkek arasında gerçekleştirilecek olan, karşılıklı hak ve sorumluluklarını belirleyen evlilik (nikâh) akdidir. Evlilik akdi gerçekleştirilirken yerine getirilmesi gereken en önemli sorumluluklardan biri -her ne kadar günümüzde gerekli ehemmiyet verilmese de- mehir konusudur.¹⁴ Mehir, kadının nikâh sebebiyle kocasından almaya hak kazandığı, kocanın zimmetine borç olan mal,¹⁵ maddi kıymete haiz, mülkiyet açısından tasarrufta bulunulan her şey olarak tarif edilmiştir.¹⁶ Dolayısıyla mehrin sadece, kadına değer verildiğini ifade eden bir sembolden veya Allah'tan bir hediye olup kadından istifade karşılığı verilen bir maldan ibaret olduğunu söylemek doğru olmayacaktır.¹⁷ İslam hukukunda mehrin konusu, mehrin çeşitleri, alt ve üst limiti vb. konular önem arz etmektedir.

Kadınlara mehir verilmesi konusu komisyon tarafından Nisâ sûresi 4/4. âyet çerçevesinde ele alınmıştır.¹⁸ Komisyon sadâk, nihle ve ecir kelimelerinin mehir anlamına geldiğini, bazı toplumlarda kadınların zorla alındığı akabinde velilerine kadının

¹³ Kur'an Yolu 2/149.

¹⁴ Bk. Süleyman Nuri Dere, *Nikâhta Mehir Akit İlişkisi* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018); Şükrü Şirin, *İslam Aile Hukukunda Mehir* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997); Mehmet Akif Aydın, "Mehir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/389-391; H.İbrahim Acar, "Mehrin İslam hukuku açısından değerlendirilmesi". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 17 (2011), 367-388; Hadi Sağlam, "İslâm Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası mıdır?", *Universal Journal of Theology* 1/1 (2016), 1- 19; Jülide Akyüz, "Evllenme Sözleşmesinin Önemli Bir Ögesi Olan "Mehir" Hakkında Bazı Düşünceler" *Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/37 (2005), 213-230.

¹⁵ Alâüddin Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fi tertibi's-ş-şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-İlmiyye, 1406/1986), 2/329; Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Efe vd. (İstanbul: Risale Yayınevi, 1994), 9/198.

¹⁶ Mehrin konusu (mehir olabilecek şeyler) için bk. Abdurrahmân el-Cezîrî, *Kitâbu'l-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1406/1986), 4/105; Ebi Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Mahmud İbn Kudâme, *el-Muğni* (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1392/1972), 8/3-9; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 2/279.

¹⁷ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1996), 1/338.

¹⁸ Kur'an Yolu 2/14.

karşılığında bir meblağ ödeme yapıldığını, ülkemizde de kısmen bulunan başlık parasının bu toplumların kalıntıları olduğunu, İslâm'ın bu uygulamayı yasaklayıp mehir hükmünü getirdiğini, erkeğin eşine verdiği mehri daha sonra zorla geri almasının kesinlikle yanlış olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca komisyona göre âyette “kadınlara mehirlerini verin” ifadesinin kullanılması, mehir hakkının icra edilmesinin bir sosyal ve hukuki vazife olarak telakki edilmesi talep edildiği içindir. 19

Komisyona göre mehir kadınlara rağbetin sembolü olup onlara değer verildiğini göstermektedir. Burada üzerinde durulan husus mehrin iki açıdan teminat ve güvenlik vasıtası oluşudur. Birincisi mehir henüz verilmemişse boşama durumunda hemen ödenmesi gerektiğinden ya da yeni evlilik durumunda tekrar mehir verilmesi gerekeceğinden dolayı boşanmayı güçleştirmesi hususudur. İkincisi ise boşanmış kadına mehrin verilmesiyle yeniden evleninceye ya da iş imkânı elde edinceye kadar ihtiyacını karşılayabilmesine vesile olmasıdır. Ayrıca mehrin bağışlanması hususunda mehrin gönül rızasıyla bağışlanması ve rızanın devamlı olması gerektiği yorumu yapılmıştır.20

1.4. Taaddüdü Zevcât (Çok Eşle Evlilik)

Çok eşle evlilik, erkeğin birden fazla hanımla nikâhlanması anlamına gelmektedir.21 Bu mevzu dönem dönem gündemi meşgul etmekte ve daha çok kadınlarla erkeklerin eşitliği bağlamında tartışılmaktadır.22 Bu konu komisyon tarafından Nisâ sûresi 4/3 ve 129. âyetler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Birden fazla kadınla evlilik konusu ile ilgili detaylı bilgiler sunan komisyona göre; âyet birden fazla evliliğe dolaylı olarak değinmekte ve bu konu İslâm'dan önceki dönemlere dayanmaktadır. Eski dönemlerde erkeklerin birden fazla kadınla evlenmesi veya dost edinerek evliymiş gibi ilişkiler yaşaması şeklindeydi. Düşmana karşı güçlü bir nüfusa sahip olabilmek, tarımsal hayatın insan gücüne dayanması, savaşlar nedeniyle erkek nüfusun azalması gibi gerekçelerle bu tür evliliklerin yapıldığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu âdeti İslam'ın getirmediği, bazı şartlara ve kurallara bağlayarak devam ettirdiği yorumu yapılmıştır. Komisyon burada iki hususa dikkat çekmektedir. Birincisi

¹⁹ Kur'ân Yolu 2/17-18.

²⁰ Kur'ân Yolu 2/18.

²¹ Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 442.

²² Abdülaziz Bayındır, “Kadın”, *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi* 2/13-15, (1999), 136.

birden fazla evlilikte adalete riayet edememe endişesinden dolayı henüz evlenmemiş olanlar için en uygun yol bir evlilikle yetinmeleridir. İkincisi birden fazla bayanla evli olanların ise adaletli olmaları, farklı ilgi ve muamelede bulunmamaları, bu konuda ölçülü davranmalarındır.²³

Komisyonla göre çok kadınla evlilik, tarihî ve sosyal şartlar dikkate alınarak caiz kılınmıştır. Bu durum kötüye kullanılırsa Müslümanlar veya yetkililer tarafından engellenebilir. Böyle yapmaları Allah'ın koyduğu hükmü değiştirme demek değildir. Buna gerekçe olarak, İslâm'da eğer hükmün uygulanması durumunda beklenmedik olumsuz bir neticeye ulaşıyorsa o uygulamadan geçici olarak vaz geçileceği, şartlar oluştuğunda ruhsatın döneceği ifade edilmektedir.²⁴

Komisyon, Nisâ 4/129. âyette birden fazla eş olması durumunda ne yapılırsa yapılsın asla adaletin sağlanamayacağı bariz ve mutlak bir şekilde ifade edildiği, bu nedenle birden fazla kadınla evlenmenin yasaklanmasının beklendiğini, ama Allah'ın insanların gereksinimlerini, zarurî durumlarını bildiğinden dolayı yasaklamadığını, kullarına iki alternatif sunduğunu söylemektedir.²⁵ Komisyonun bu konu ile ilgili yaptığı “aslolanın tek kadınla evlenme, şartları yerine getirme kaydıyla birden fazla kadınla evlenebilme” şeklindeki değerlendirmelerinin yerinde ve makul olduğunu, toplumun ve hayatın gerçeklerine uygun davranarak yorum yaptığı söylenebilir.

1.5. Mut‘a Nikâhı

Sözlükte kâr, fayda vb. anlamlara gelen mut‘a, nikâh kavramı ile beraber kullanılıncaya bir erkeğin kadınla belli bir süre birlikte olabilmek için belli miktardaki malı vermesi ve süre dolunca herhangi bir boşama olmaksızın ayrılması anlamına gelmektedir.²⁶ Mut‘a nikâhının bu minvalde başka tanımları da yapılmıştır.²⁷ Bu ve buna benzer belli bir süre ile sınırlı nikâh şekilleri her ne kadar İslâm'ın ilk yıllarında bir zarurete, ihtiyaca binaen meşru kılındıysa da sonraki dönemlerde nikâh sözleşmesinden

²³ Kur‘ân Yolu 2/16.

²⁴ Kur‘ân Yolu 2/16-17.

²⁵ Kur‘ân Yolu 2/155.

²⁶ Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât fî ğaribi'l-Ķur‘ân (Mekke: Mektebetu Mustafa en-Nazzâr el-Baz, ts.), 595.

²⁷ İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, 6/4128.

beklenen hedeflere ulaşmaya imkân vermemesi vb. nedenlerle neshedilmiş, mutlak bir şekilde men edilmiş, bâtıl kabul edilmiştir.²⁸

Mut'a nikâhının caiz olup olmadığı konusu Nisâ sûresi 24. âyet çerçevesinde ele alınmıştır.²⁹ Komisyon söz konusu âyette geçen "istimta" kelimesinin "mut'a" kökünden türetildiğini, geçici bir süreliğine evlilik anlamına gelen mut'a nikâhının Ca'ferî mezhebinde hâlen geçerli olduğunu, hâlbuki bu nikâha İslâm'ın ilk yıllarında ihtiyaca binaen geçici olarak izin verildiği konusunda ittifak bulunduğunu, Sünnî âlimlerin çoğunluğunun bu nikâhın ebedîyen yasaklandığı görüşünü savunduğunu ifade etmiştir.³⁰ Komisyon burada mut'a nikâhının ne anlama geldiğini ve mezhepler arasında farklı anlaşıldığını söylemiştir. Ayrıca bazı Ehl-i Sünnet âlimlerinin Mü'minûn sûresi 7. ayetine dayanarak mut'a nikâhının haram olduğuna hükmettikleri yorumunu yapmıştır. Bu ifadelerden hareketle komisyonun mut'a nikâhının belirli bir süre uygulandığı sonra yasaklandığı görüşünü benimsediği anlaşılmaktadır.

1.6. Kadınların Mirastaki Durumu

Miras, "Bir şeyin bir kişi veya topluluktan diğerine geçmesi, başkasından kalan, tevarüs edilen şey" anlamına gelmektedir.³¹ Kadınların mirastaki durumu, miras taksimine kaynaklık eden Nisâ sûresi 7, 11 ve 12. âyetler çerçevesinde değerlendirilmiştir.³²

Miras taksim edilirken kadınların, erkeklerin yarısı kadar hisse alması hükmüne birtakım çevreler tarafından adil bir dağılım³³ olmadığı gerekçesiyle itiraz edilmiştir.³⁴

²⁸ Muhammed Ali es-Sabûnî, Revâiu'l-beyân tefsiri âyeti'l ahkâm mine'l-Kur'ân (Dimeşk: Mektebetü'l-Gazali, 1980), 1/457; Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Cassâs, Ahkâmü'l-Kur'ân, thk. Muhammed es-Sadık Kamhâvi (Beyrut: Daru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, 1992), 3/99.

²⁹ Salim, Öğüt, "en-Nisa 24 Ayeti Hangi Konuyu Düzenlemektedir: Müt'a Nikâhını mı Yoksa Normal Nikâhı mı?", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Haziran 2002), 49-72.

³⁰ Kur'ân Yolu 2/45.

³¹ Hamza Aktan, "Miras", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 30/143.

³² Kur'ân Yolu 2/24.

³³ Mirastaki bu taksim adalete uygun olandır. Bu konudaki değerlendirmeler için bakınız: Ebu'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hâkâiki gavâmizi't-tenzil ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd – Ali Muhammed Muavviz (Riyâd: Mektebetü'l-Ubeykân, 1998), 2/32; Roger Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Pınar Yayınları, 1991), 143; Ali Bardakoğlu, *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme* (İstanbul: Kuramer, 2017), 148.

³⁴ İbrahim Yılmaz, "İslam Hukukunda Kız Çocuğunun Mirastaki Payının Cinsiyet İle Temellendirilmesine Analitik Bir Bakış", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/1 (Haziran 2018), 347-376.

Komisyon, bu itiraza nimet-külfet dengesi vb. nedenlerle adalet ve hakkaniyete daha uygun olduğunu ifade ederek cevap vermekte³⁵ ve konuyu dört maddede açıklamaktadır. Bu maddeler özetle şu şekildedir: 1- Miras taksiminde her zaman kadın erkeğin yarısı kadar hisse almamaktadır. Örneğin ölen bir kimsenin çocukları, anne ve babası hayattaysalar, anne-baba mirastan altıda bir oranda eşit pay alırlar. Dede ve nine de bu şekildedir. 2- Bazı durumlarda erkeğe kadının iki katı hisse verilmesinde bir denge söz konusudur. Erkekler ticarî tecrübe, bilgi birikimi vb. nedenlerle servetin kullanımında kadınlardan daha yatkındır. Servetten en iyi şekilde istifade edilmesi amacıyla, servetin büyük bir kısmında tasarrufta bulunma yetkisi erkeğe verilmiştir. 3- Her ne kadar erkekler tasarruf açısından mirasın çoğuna hükmetmeler de kadınlar mirastan, istifade etme açısından daha avantajlıdır. Kadınlar aldıkları payda istedikleri şekilde tasarrufta bulunabilirken; erkekler, düğün masrafları, mehir, ailenin nafakası, askerlik, diyet ödemesi vb. malî yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu durum kadınların faydalandığı hisseyi neredeyse üçte ikiye çıkarmaktadır. 4- Servetin ailede kalması amacıyla birçok ülkede kadınlara mirastan hisse verilmiyordu.³⁶ Daha sonraları miras erkekle kadın arasında eşit paylaşılmaya başlandı ama kadınların sahip oldukları malları kullanma konusunda bazı şartlar getirildi. Şimdilerde ise mülkiyet ve tasarrufta eşitlik söz konusudur. İslâm'da ise kadına mirasta üçte bir hisse verilmekle beraber tasarrufta üçte ikiye yakın hisse verilmektedir.³⁷

Miras konusunda kimlerin hak sahibi olduğu ve ne kadar hisse alacakları Kur'ân'da tafsilî bir şekilde anlatıldığı bilinmekle beraber kadınların, erkeklerin yarısı kadar hisse almasının nedenleri mücmel bırakılmıştır. Komisyon burada kadınların her durumda erkeklerin yarısı kadar hisse almadıklarını, tarihte kadınların mirastaki durumundan, erkeklerin ve kadınların toplumsal ve ekonomik yükümlülüklerinden bahsederek bu konuda kadınların daha çok tasarrufta bulduklarını ifade etmiştir. Bu konunun komisyon tarafından, kadına verilen değer bağlamında değil sosyo-ekonomik yapı açısından ele alındığı görülmektedir.

³⁵ Kur'ân Yolu 2/26.

³⁶ Tarihte kadının miras payı ile ilgili bk. Ahmet Efe, "İslam Miras Hukukunda Kadın-Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 18 (2011), 159-160.

³⁷ Kur'ân Yolu 2/26-27; Buna benzer değerlendirmeler için bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981), 9/214.

1.7. Kadının Şahitliği

Kadınlar sosyal hayatın önemli bir unsurudur. İslâm dininin kadınlara ayrı bir önem vermiş olmasına rağmen dönem dönem kadınlarla ilgili koymuş olduğu hükümler tartışma konusu edilmiştir. Bu çerçevede tartışılan önemli hususlardan biri de kadınların şahitliği konusudur.³⁸

Kadınların şahitliği konusu komisyon tarafından müdâyene âyeti olarak da bilinen, bir erkekle iki kadının şahitliğini mevzu edinen Bakara sûresi 2/282. âyet çerçevesinde ele alınmıştır. Bu âyette iki erkek bulunmadığı zaman, bir erkekle iki kadının şahit olması istenmektedir. Komisyon bu durumun kadının akıl ve dürüstlüğünün yetersizliğinden kaynaklanmadığını, ikinci sınıf insan olmadığını, yapısının farklı olması sebebiyle bunun hak kaybına yol açmaması için alınan bir tedbir olduğunu söylemektedir. Özellikle kadınların psikolojik yapıları, özel durumları vb. nedenlerle erkeklerden daha fazla unutmama ve şaşırma ihtimalinin üzerinde durmaktadır.³⁹ Komisyonun şahitlikte hakların korunmasına vurgu yapması makul görünmektedir. Çünkü haklar korunmadığı zaman toplumsal kargaşa meydana gelecek, huzur sağlanamayacaktır. Ayrıca burada kadının erkeğe göre akıl ve anlayış açısından eksik yaratılmadığına yapılan vurgu da önem arz etmektedir. Komisyonun bu konuda yaptığı değerlendirmelere bakıldığında sosyo-kültürel şartları dikkate alarak, kadınların duygusal yönüne, sosyal hayattaki konumuna bakarak âyeti değerlendirdiği söylenebilir.

1.8. Kadının Dövülmesi

Nisâ sûresi 4/34. âyet, kadının dövülmesi ile ilgili delil olarak getirilen ve özellikle günümüzde üzerinde büyük tartışmalar yapılan bir âyettir. Söz konusu âyette erkeğin “nâşize” eşi hakkında ne yapması gerektiği anlatılmakta, erkeklerin kadınların yöneticisi olduğu ifade edilmekte ve hakkında çok şey söylenmektedir.⁴⁰

³⁸ Şükrü Özbuğday, “Kadın Erkek Eşitliği Üzerine Birkaç Söz”, *Diyanet İlmî Dergi* 35/2 (Nisan, Mayıs, Haziran 1999), 35. ; Nihat Dalgın, Kadın ve Erkeğin Şahitliği ile İlgili Naslardaki Düzenlemelerin İslam Hukukuna Yansımalar Üzerine Değerlendirmeler, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4 (Ağustos 2005), 7.

³⁹ Kur’ân Yolu 1/448.

⁴⁰ Kur’ân Yolu 2/54.

Yukarıdaki âyeti yorumlayan komisyon, nâşize⁴¹ ihtimali gösteren kadına karşı aile yapısını ayakta tutma görevini öncelikle kocaya, kocanın düzeni sağlayamaması durumunda hakemlere verdiğini söylemektedir. Âyette; öğüt vermek, yatakta yalnız bırakmak ve dövme olmak üzere üç seçenek sunulmaktadır. Ancak komisyon dövme seçeneğinin kadınların haysiyeti ve hakları açısından tartışmalara yol açtığını, bu davranışın ahlakî ve insanî olmadığını, geçmiş tefsir kitaplarında kadınların dövülmesinin caiz olmadığını savunanların olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca sahih hadislerde bunun yasaklandığına, bu davranışta bulunanlara “hayırsız” denildiğine vurguda bulunulmuştur. Yani Hz. Peygamber’in (s.a.s.) bu davranışa olumsuz baktığı savunulmaktadır.⁴²

Komisyon, döverken kadına zarar verilmemesi, yüze vurulmaması ve iz bırakılmaması gerektiğinin fıkıh kitaplarında kaydedildiğini, bazı tefsircilerin misvak gibi yumuşak bir dal ile sembolik olarak vurulabileceğini söylediklerini ifade etmektedir. Bazı âlimlerin, kocanın nâşizeolan karısını dövemeyeceğini sadece ona karşı öfkesini ortaya koyabileceğini, bazı âlimlerin ise konuya tarihîlik açısından yaklaşarak içinde bulunulan zamanın ve mekânın durumuna, insanların örf, adet ve ruh hallerine bakarak hareket edilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁴³

Komisyonla göre âyette “kocanın karısını dövmesi” eylemi, toplumun tecrübeleri, örf ve âdeti göz önünde bulundurularak bir ıslah tedbiri olarak zikredilmiştir. Hz. Peygamber tarafından bu eylem kötülenmiş, zevcenin dövülemeyeceği ifade edilmiş, bu kötü eylemin karşısında “iyi bir kocanın karısını dövemeyeceği” ilkesi bir set olarak konmuştur. Hz. Peygamber’in sünneti, âyeti neshetmemekle beraber yerelliğini ve kültürel bağlamını ortaya koymuştur.⁴⁴

Komisyonun bu konuyu izah ederken Kur’ân-sünnet bütünlüğü çerçevesinde değerlendirdiği görülmektedir. Kadınların dövülemeyeceğine dair tefsir ve fıkıh kitaplarından deliller sunulmuştur. Konu ehemmiyetine binaen geniş bir şekilde ele alınmıştır.

---

⁴¹ Komisyon nüşûz kelimesini; “Kadının bazı davranış ve tavırları sebebiyle yoldan çıkması, hukuka başkaldırma (nüşûz) belirtileri göstermesi” olarak tanımlamıştır. Kur’ân Yolu 2/59.

⁴² Kur’ân Yolu 2/59.

⁴³ Kur’ân Yolu 2/60-61.

⁴⁴ Kur’ân Yolu 2/61.

1.9. Erkeklerin Üstünlüğü

Kur'ân'da yer alan ve üzerinde klasik ve çağdaş dönemde tartışmaların yapıldığı kavramlardan biri de “kavvâm” kelimesi olup yükselmek veya ayağa kalkmak vb. anlamlara geldiği belirtilmektedir.⁴⁵ Erkeğin eşine karşı konumu, aile reisini belirleme vb. hususlar bu kavram çerçevesinde değerlendirilmiştir.⁴⁶ Aile düzeninin nasıl olması gerektiğini anlatan âyette, erkeklerin harcamaları yapmaları nedeniyle kadınların yöneticisi ve koruyucusu olduğu, insanlar arasında üstünlük farkının bulunduğu ifade edilmiştir.⁴⁷

Bu âyeti yorumlayan komisyon, “kavvâm” kelimesinin daha çok aile reisliğini vurguladığı ve bu görevin erkeğe verildiği görüşündedir. Komisyon bu anlamı fiziksel, toplumsal ve ekonomik açıdan delillendirmiştir. Yani kadın ve erkeği yaratılış ve yetenekleri yönüyle ele almıştır. Erkeklerin kadınlara göre koruma ve yönetme kabiliyetleri açısından daha üstün düzeyde yaratıldığını, fiziksel olarak daha güçlü aynı zamanda akıl ve mantıkla hareket etme konusunda da ön planda olduğunu, örf, kültür ve İslâm hukuku gereği ailenin iâşesi, diyet, mehir vb. mali işleriyle erkeklerin ilgilendiğini, kadınların duygusal davrandığını ifade etmiştir.⁴⁸ Komisyonun özetlemiş olduğumuz bu yorumları, her ne kadar farklılık içeren yorumlar olsa da genel kabule ve yaratılış gerçeğine (fıtrata) uygun değerlendirmelerdir. Bu; kadının ikinci sınıf veya değersiz olduğu, erkekle kadın arasında ast-üst ilişkisi vs. olduğu anlamına gelmemektedir. Toplumda erkeğe ailenin geçimi, infak, mehir vb. Konularda daha fazla sorumluluk verildiği bir gerçektir.

1.10. Doğum Kontrolü ve Kürtaj

Doğum kontrolü (tanzîmu'n-nesl), nüfus planlaması ve kürtaj konusu son yıllarda üzerinde tartışmaların yaşandığı güncel meselelerden biridir. Her alanda olduğu gibi tıp alanındaki gelişmelerle birlikte bu konu daha da önem kazanmıştır. Bu konu En'âm sûresi

⁴⁵ Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, 416.

⁴⁶ Erkeğin kadına karşı konumu hakkında bk. Yunus Vehbi Yavuz, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü* (Mudanya: Feyiz Yayınları, 2011), 110-113; Saffet Köse, “Kavvâm-İtaat İlişkisi Bağlamında Karı-Koca Münasebetlerine Bakış -Nisâ (4), 34. Çerçevesinde Bir Değerlendirme-,” *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2015), 85-121; Süleyman Ateş, “İslâm'ın Kadına Getirdiği Haklar”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 5/4 (Ekim 1991), 320-327.

⁴⁷ en-Nisâ 4/34.

⁴⁸ Kur'ân Yolu 2/58.

151. âyette yer alan “Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin” ifadesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Komisyon bu âyetin cahiliye dönemindeki çocuk öldürmenin yanında hamileliğin hangi safhasında olursa olsun anne karnında bulunan çocuğun öldürülmesini yasakladığını, ayrıca bunun bütün dünyada suç teşkil ettiğini ifade etmektedir. Komisyon doğum kontrolünü azil (meniye rahimin dışına akıtma) ile kıyaslayarak, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) bu konuda hadislerinin bulunduğunu ve Gazzâlî’nin (öl. 505/1111) ve ulemânın büyük çoğunluğunun cevaz verdiğini belirtmektedir. Gebe kalmamak için herhangi bir zararı veya yasak durumu olmayan, tıbbî yollara da başvurulabileceği ifade edilmektedir. Ancak evlilikteki asıl amacın neslin devamı olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak, kadının güzelliği bozulacağı veya çocuğun ayak bağı olabileceği gibi keyfî sebeplerle fitrata aykırı davranmanın, Müslüman nüfusun azalmasına sebebiyet vermenin doğru olmadığı vurgulanmaktadır.⁴⁹ Komisyonun bu konudaki açıklamalarından kürtajı haram kabul ettiği, tıbben zararlı olmayan doğum kontrol yollarını caiz gördüğü söylenebilir. Ancak komisyonun burada sadece genel değerlendirmeler yaptığı, hangi doğum kontrol yöntemlerinin caiz hangilerinin caiz olmadığını belirtmediği, İslâm hukukunda uzun uzun tartışmaların yapıldığı cenine hangi evrede ruhun üflendiği, ruh üflenmeden önce kürtajın caiz olup olmadığı vb. konulara değinmediği görülmektedir.

1.11. Enflasyon Farkı

Faizin yasaklanmasını konu edinen Bakara sûresi 275. âyete komisyonun verdiği anlam şu şekildedir: *“Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, “Alım satım da ancak faiz gibidir” demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah’tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişte yaptığı kendisine aittir, işi de Allah’a kalmıştır. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir.”*⁵⁰

Komisyon önceki âyetlerde infak ve sadakadan bahsedildiğini, faizde karşılıksız almak söz konusu iken infak ve sadakada karşılıksız vermenin önemli olduğunu ifade etmektedir. Faiz ile ilgili Mekke’de nâzil olan Rûm 30/39, Medine’de nâzil olan Âl-i İmrân 3/130 ve yukarıdaki Bakara 2/275. âyetlerin gayr-i müslimlere hitap ettiğini,

⁴⁹ Kur’ân Yolu 2/486-487.

⁵⁰ Kur’ân Yolu 1/428.

mü'minler için ise uyarı niteliğinde olduğunu vurgulamaktadır. Faizin sözlük ve terim anlamlarına değinen komisyon akabinde, âyette yasaklanan faizin “cahiliye ribası” olduğunu dile getirerek bu uygulamayı izâh etmeye çalışmaktadır.

Komisyon, faizin daha önceki indirilen âyetlerde yasaklandığını ancak bu âyette çok sert bir üslûbun kullanıldığını, bu üslûbun dini düşman edinenleri dost kabul etmenin haricinde diğer men edilen hususlarda kullanılmadığını belirtmektedir. Zira birtakım yasaklar çiğnendiği zaman sadece mağdura veya çevresinde bulunan bazı insanlara zarar vermesine rağmen faizin bütün insanları etkilediğini ifade eder. Bu durumda sonuç itibariyle sürekli kaybedenlerin inananlar, kazananların ise düşmanlık yapanlar olduğu zikredilmektedir. Komisyon burada faiz konusunda geniş fikhî açıklamalarda bulunmakta ve faiz yasağının hikmetleriyle ilgili gerekçelere işaret etmektedir.⁵¹

Enflasyon farkı konusuna gelince komisyon, borçlu ile alacaklı arasında ödenen enflasyon farkının faiz olmayacağını ifade etmektedir. Nitekim bu işlemde reel bir fazlalığın söz konusu olmadığı, sadece eşitliği ve adaleti sağlayan bir rakam fazlalığının bulunduğu vurgulanmaktadır.⁵²

Sonuç

Diyanet İşleri Başkanlığı kurulduğu günden bugüne hem ulusal hem de uluslararası alanda ifrat ve tefritten uzak orta bir yol izlemiş, ihtiyatlı davranmış, birleştirici olmuştur. İnsanların güncel ve klasik sorularına ve problemlerine gerek dijital ortamda gerekse basılı yayınlarla çözümler üretmiştir. İnsanların bu ihtiyaçlarını gidermek amacıyla yayınladığı en önemli eserlerden biri de Kur'an Yolu tefsiridir. Komisyon tarafından yazılan bu tefsirde bazı konularla ilgili klasik yorumlara bazı konularla ilgili ise çağdaş ve orijinal yorumlara yer verildiği, bu yorumlarda klasik ve çağdaş müfessirlerden istifade edildiği görülmüştür.

Komisyon, tefsirin muhtevasını olumsuz etkileyeceğini düşündükleri konuları ayrıntıya girmeden işlemiş, bazı konularda ise detaylı bilgiler sunmuştur. Bazı âyetlerle ilgili geniş bilimsel bilgilere yer vermesi komisyonun bilimsel tefsire önem verdiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte bazı konularda bilimsel bilgi sunmak adına zorlama

⁵¹ Kur'ân Yolu 1/428-441.

⁵² Kur'ân Yolu 1/433.

yorumlardan uzak durarak dengeli, ılımlı bir tutum sergilediği görülmektedir. Ayrıca bu tür konuların Allah'ın kudretinin nişanelerinden olduğu ifade edilmektedir. Bu durum tefsirin hidayet bilincini aşıladığını göstermektedir.

Komisyonun günümüzde tartışılan “hilâlin gözlenmesi, estetik âmeliyat, mehir, çok eşle evlilik, mut'a nikâhı, kadınların mirastaki durumu, şahitliği, dövülmesi, erkeklerin üstünlüğü, doğum kontrolü ve kürtaj, enflasyon farkı” gibi güncel fikhî meselelere âyetlerden, hadislerden, klasik ve çağdaş tefsirlerden istifade ederek orijinal çözümler sunduğu söylenebilir. Bununla birlikte bazı konularla ilgili farklı görüşleri aktarmakla yetindikleri ve tefsiri bilgi yığını haline getirmekten özellikle kaçındıkları ifade edilebilir. Ayrıca yapılan yorumlarda derin akademik tartışmaların olmaması, akademik bir dil kullanılmaması vb. hususlar tefsirin halk tarafından daha çok rağbet edilmesini sağladığı kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Acar, H. İbrahim. “Mehrin İslam hukuku açısından değerlendirilmesi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 17 (2011), 367-388.
- Aktan, Hamza. “Miras”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/143-145. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Akyüz, Jülide. “Evlenme Sözleşmesinin Önemli Bir Ögesi Olan “Mehir” Hakkında Bazı Düşünceler”. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/37 (2005), 213-230.
- Aldershawı, Mohammad Rachid. “ed-Devâbitu's-şer'iyetu li 'ameliyyâti't-tecmîl". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/18 (2017), 61-77.
- Ateş, Süleyman. “İslâm'ın Kadına Getirdiği Haklar”. *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 5/ 4 (Ekim 1991), 320-327.
- Aydın, Mehmet Akif. “Mehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/389-391. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Ayvazoğlu, Beşir. “İlmü'l-cemâl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 20/146-148. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Bacnid İlham, Abdullah. *Mevkifu şer'ati'l-İslamiyye mine'l-ameliyyâti'l-cerrâhiyyeti't-tecmîliyye*. Cidde: y.y., 2007.

- Baltacı, Suâd Muhammed Abdülcevvâd. *el-Hiknü't-tecmiliyye ve hukmuha's-şer'î*. b.y.: Câmî'atü'l-Ezher, ts.
- Bardakoğlu, Ali. *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme*. İstanbul: Kuramer, 2017.
- Bayındır, Abdülaziz. "Kadın", *Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi* 2/13-15, (1999), 124-139.
- Bayram, Ali – Çöğenli, M. Sadi. *Aylar ve Rü'yeti Hilâl*. Erzurum: Gülen Matbaası, 1978.
- Caner, Abdurrahman. "Estetik Operasyonlara Yönelik Fikhî Bir Değerlendirme". *Amasya İlahiyat Dergisi* 20 (Haziran 2023), 232-263.
- Cassâs, Ebû Bekir Ahmed b. Ali. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. Thk. Muhammed es-Sadık Kamhâvi. Beyrut: Daru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, 1992.
- Cezîrî, Abdurrahmân. *Kitâbu'l-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1406/1986.
- Cum'ate binti Hâmid. *el-Ahkâmu'l-fikhiyyetu'l muteallikatu bi ameliyyâti't-tecmîl*. İskenderiye: Mecelletü Killiyeti'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 2012.
- Çiçek, Yakup. *Sahur Vakti ve Rü'yet-i Hilâl Meselesi*. İstanbul: Furkan Yayınları, 1983.
- Dalgın, Nihat. "Kadın Ve Erkeğin Şahitliği İle İlgili Naslardaki Düzenlemelerin İslam Hukukuna Yansımaları Üzerine Değerlendirme". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4 (Ağustos 2005), 7-38.
- Dere, Süleyman Nuri. *Nikâhta Mehîr Akit İlişkisi*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. *Ru'yet-i Hilâl*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Dizer, Muammer. "Ay". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/183-188. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Efe, Ahmet. "İslam Miras Hukukunda Kadın-Erkek Hisselerinin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* sy. 18 (2011), 159-160.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.
- Garaudy, Roger. *İslam ve İnsanlığın Geleceği*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Pınar Yayınları, 1991.
- Gürelli, Nevzat. "Hukuk Açısından Cerrahi Müdahalenin Sınırları". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 45/1 (1981), 267-275.
- İbn Kudâme, Ebi Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Mahmud. *El-Muğni*. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1392/1972.

- İsfahânî, Râgıb. *el-Müfredât fi ğarîbi'l-Kur'ân*. Mekke: Mektebetu Mustafa en-Nazzâr el-Baz, ts.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 8. Basım, 2020.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: Nesil Yayınları, 1996.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'* Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-İlmiyye, 1406/1986.
- Köse, Saffet. “Kavvâm-İtaat İlişkisi Bağlamında Karı-Koca Münasebetlerine Bakış -Nisâ (4), 34. Çerçevesinde Bir Değerlendirme-”. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2015), 85-121.
- Miras, Kamil. *Sahîh-i Buharî Muhtasar Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*. Ankara: TDV Yayınları, 1984.
- Murad, Şhavvîsh. “Saç Ekmenin Hükümü ve Kuralları”. *el-Mecelletü'l-İlmiyyetü'l-Muhakkemâtu li Risâleti's-Şuûni'd-Dîniyyeti't-Türkiyye* 2 (2002), 110-139.
- Nadr, Barzan Celal. *Ameliyyâtü't-takvîm ve't-tecmîl ve ahkâmühâ fi'l-fikhi'l-İslâmî*. Karabük: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Özbuğday, Şükrü. “Kadın Erkek Eşitliği Üzerine Birkaç Söz”. *Diyanet İlmi Dergi* 35/2 (Nisan, Mayıs, Haziran 1999), 35-40.
- Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddin. *Mefâtîhu'l-ğayb*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1401/1981.
- Reşîd, Murad Râyik. *Ameliyyâtu tecmîli'l-vechi't-tahsîniyye*. Nablus: Câmi'atü'n-Necâhi'l-Vataniyye, ts.
- Sabûnî, Muhammed Ali. *Revâiu'l-beyân tefsîru âyeti'l ahkâm mine'l-Kur'ân*. Dimeşk: Mektebetü'l-Gazali, 1980.
- Sağlam, Hadi. “İslâm Hukukunda Mehîr Evlilik Sigortası mıdır?”. *Universal Journal of Theology* 1/1 (2016), 1- 19.
- Seyyid Nadiye, Ebu'l-Azm. *Ahkâmu Ameliyyâtu tecmîli'n-nisâ beyne't-tahlîl ve't-tahrîm*. Kahire: y.y., 1433.
- Şakir, Ahmed Muhammed. “Dini Günlerin Tespitinde Hesaba Güvenilir mi?”. çev. Rahmi Yaran. *Diyanet İlmi Dergi* 28/2 (1992), 3-13.
- Şirin, Şükrü. *İslam Aile Hukukunda Mehîr*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

- Yavuz, Yunus Vehbi. *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*. Mudanya: Feyiz Yayınları, 2011.
- Yılmaz, İbrahim. "İslam Hukukunda Kız Çocuğunun Mirastaki Payının Cinsiyet İle Temellendirilmesine Analitik Bir Bakış". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 22/1 (Haziran 2018), 347-376.
- Yücel, İrfan. "Hilâl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 18:1-11. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf 'an hâkâiki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavviz. Riyâd: Mektebetu'l-**Abîkân**, 1998.
- Zuhaylî, Vehbe. *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*. çev. Ahmet Efe vd. İstanbul: Risale Yayınevi, 1994.
- 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun 1. Madde. Erişim: 27 Şubat 2024, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.633.pdf>.